
Historia literatury polskiej w Bydgoskim Towarzystwie Naukowym.

Biuletyn Polonistyczny 23/1-2 (75-76), 243-248

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ne systematycznie przez Muzeum.

Wszystkie materiały zgromadzone w archiwum Gałczyńskiego są obecnie szczegółowo opracowywane. Uporządkowanie spuścizny poety, zwłaszcza w części literackiej, nastrocza wiele trudności: autor "Niobe" do swych rękopisów żadnej wagi nie przywiązywał, często na kartach verso jakiegoś utworu znajdują się fragmenty innych utworów, które tworzą prawdziwą mozaikę wszystkich gatunków twórczości mistrza Ildefonsa. Przedrzeć się przez ten gąszcz - oto dodatkowy trud, który przy tym archiwum trzeba podjąć.

Obowiązkiem Muzeum, wynikającym z przejęcia tak bogatej spuścizny literackiej, jest gromadzenie wszelkich materiałów o poecie i tekstów jego pióra. Kompletujemy pełną dokumentację dotyczącą twórczości, kontaktów literackich i biografii Gałczyńskiego. Wiele rękopisów poety jest jeszcze w rękach prywatnych. Do niektórych adresatów już dotarliśmy: posiadamy np. listy poety do "króla Wałbrzycha", Władysława Sidorowskiego, i listy do Kazimierza Rudzkiego (z lat 1951-1953), ówczesnego dyrektora teatru "Syrena". Ta korespondencja obejmuje również teksty estradowe i piosenki, które poeta pisał dla "Syreny". Wreszcie - wszelkie materiały, jakie znajdują się w innych instytucjach i miastach, mikrofilmujemy lub wykonujemy z nich odbitki kserograficzne.

Opracowała
mgr Alicja Bałakier

Z PRAC TOWARZYSTW NAUKOWYCH

HISTORIA LITERATURY POLSKIEJ W BYDGOSKIM TOWARZYSTWIE NAUKOWYM

Myśl, aby ośrodkiem badań nad literaturą regionalną i nad twórczością pisarzy związanych z Bydgoszczą stała się Komisja Języka i Lite-

ratury Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, wyrosła z pożytki intelektualnej wykształconej w Bydgoszczy przez ludzi, których dorobek twórczy utrwalił się w dziejach nauki i literatury polskiej, chociaż "rozdział bydgoski" nie został w nim odnotowany. Andrzej Bukowski, Konrad Górski, Stanisław Helsztyński, Artur Hutnikiewicz, Waclaw Kubacki, Tadeusz Makowiecki, Ryszard Matuszewski, Wojciech Natanson, Roman Pollak, Irena Sławińska, Zygmunt Szwejkowski, Karol Wiktor Zawodziński, Czesław Zgorzelski byli m.in. prelegentami głośnych bydgoskich "Śród Literackich" organizowanych przez Klub Literacko-Artystyczny. Dopiero od roku 1957 nazwiska twórców kultury regionalnej pierwszych lat powojennych zaczynają się przewijać w działalności instytucji kulturalnych i naukowych oraz w pracach, jakie ukazały się drukiem staraniem Bydgoskiego Koła Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Komisji Języka i Literatury Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego (od 1959 roku), Oddziału Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza w Bydgoszczy (od 1961 roku), Zakładu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej (od 1969 roku). Z czasem przedmiot penetracji badawczej BTN ulegał poszerzeniu o pozaregionalne zjawiska literackie. Było to wynikiem współpracy z Oddziałem Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza w Bydgoszczy oraz z Zakładem Filologii Polskiej przy Wyższej Szkole Pedagogicznej. Kwerenda dokumentów erekcyjnych każdej z tych instytucji uwidacznia tożsamość nazwisk ludzi, którzy powołali je do istnienia. Ambicje polonistyczne o proveniencji przedwojennej lub wywodzące się z pierwszego powojennego trzylecia kultury Bydgoszczy nie pozostawały bowiem obojętne wobec braku prac naukowych miejscowych autorów, który bywał zbyt prosto tłumaczony zniewalającym twórczo sąsiedztwem Katedry, a następnie Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W założeniu i współdziałaniu Komisji Języka i Literatury BTN, Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza oraz Zakładu Filologii Polskiej WSP upatrywano oddalenie tych niepokojów i ukształtowanie się środowiska bydgoskich polonistów. Pomocą służyło nadto Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Klub Nauczyciela i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich - głównie w organizowaniu sesji i odczytów przez Komisję Języka i Literatury BTN.

Sesja naukowa poświęcona Adamowi Grzymałemu-Siedleckiemu otworzyła dorobek polonistyczny, a ściśle: historycznoliteracki, w Bydgoszczy 28 stycznia 1972 roku. H. Dubowik wygłosił referat na temat "Pałac w Czajczycach", nieznaną powieść fantastyczną Siedleckiego, J. Konieczny: "Geneza »Nie pożegnanych« A. Grzymały-Siedleckiego", Z. Mrozek: "Nad tekstem »Pamiętników z Pawiaka« A. Grzymały-Siedleckiego", W. Nowacki: "Problematyka sztuki Siedleckiego »Ostatni list Murawiewa«", S. Gierulka: "Grzymała o Dygasińskim".

Spśród odczytów, jakie wygłoszono w tym samym roku dla społeczeństwa miasta, należy odnotować wystąpienie Z. Mrozka zatytułowane "Życie literackie na Pomorzu w XX wieku" i K. Górskiego "O »Balladach i romansach« Mickiewicza (w 150 rocznicę wydania utworu)" oraz referat na temat "Współcześni poeci radzieccy" wygłoszony przez H. Dubowika.

Rok 1973 zaowocował referatem "Historia literatury a krytyka literacka", którego autorem był K. Górski, oraz odczytem A. Hutnikiewicza "O poezji Kazimierza Wierzyńskiego". Życiem kulturalnym Bydgoszczy międzywojennej zajął się w swym wystąpieniu J. Piechocki.

Rok 1974 przyniósł odczyt K. Górskiego "Semantyka ognia w praktyce pisarskiej Mickiewicza" oraz H. Dubowika "Aktualne problemy literaturoznawstwa".

Kronika historii literatury, rozwijającej się w Bydgoszczy za sprawą Komisji Języka i Literatury BTN w roku 1975, informuje o referacie J. Koniecznego, jaki odbył się 10 stycznia na temat "Świadomości estetycznej Adama Grzymały-Siedleckiego".

W roku 1976 (29 stycznia) ponownie odbyła się sesja ku czci Adama Grzymały-Siedleckiego. Tym razem do współpracy włączyła się Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Pomorsko-Kujawskie Towarzystwo Kulturalne. Referaty na sesji wygłosili: J. Konieczny - "Adam Grzymała-Siedlecki wobec problemów polskiego życia literackiego", H. Dubowik - "Adama Grzymały-Siedleckiego sztuka portretowania", J. Malinowski - "Adam Grzymała-Siedlecki o kwestii niemieckiej".

W roku 1977 zorganizowano cztery zebrania naukowe. Pierwsze na temat "Kierunków współczesnej poezji polskiej" (H. Dubowik), drugie,

z referatem I. Miłka, usytuowało się tematycznie na pograniczu badań historycznoliterackich i językoznawczych, przynosząc językoznawczą interpretację poezji współczesnej", w trzecim J. Starnawski zabrał głos na temat "Kultury i literatury polskiego baroku", zaś "Rodzaje powieści historycznych" przedstawił w czwartym H. Dubowik. Członkowie Komisji byli ponadto organizatorami - wspólnie z WSP i Towarzystwem Literackim - sesji naukowej w dniu 25 listopada, którą uczczono 50 rocznicę śmierci Stanisława Przybyszewskiego. Referaty wygłosili: A. Hutnikiewicz - "Przybyszewski i Kasprowicz", J. Konieczny - "Miejsce Przybyszewskiego w życiu literackim Bydgoszczy", H. Dubowik - "Przybyszewski a kierunki literackie XX stulecia". Dwadzieścia referatów wygłoszonych w 1978 roku dotyczyło języka utworów pisarzy polskich, żaden nie sięgał natomiast w dziedzinę historii literatury¹.

Komisja Języka i Literatury BTN prowadzi też działalność wydawniczą. Publikacje zwarte lub artykuły naukowe w czasopismach ukazują się drukiem w ramach prac Wydziału Nauk Humanistycznych w serii B, noszącej nazwę Język i Literatura. Rozpatrują one problemy twórczości pisarzy polskich i grup literackich, a także genologii literackiej. Osobny dział stanowią studia nad twórczością literacką na Pomorzu².

Większość prac polonistów bydgoskich dotyczy literatury XIX i XX wieku. Zwracamy tu główną uwagę na opracowania typu monograficznego oraz na studia o walorach syntezy. Spośród takich rozpraw wyróżniła się książka H. Dubowika pt. "Nadrealizm w polskiej literaturze współczesnej", w której autor stara się udowodnić, że mimo braku oficjalnej grupy literackiej - istniał w naszej literaturze nurt zbliżony do nadrealizmu francuskiego, wywodzący się także z rodzimych źródeł. Zbieżności z tym kierunkiem są widoczne tak w wypowiedziach teoretycznych, jak w praktyce twórczej pisarzy z lat 1914-1964. Ponieważ książka była pierwszym opracowaniem tego tematu, wywiązała się wokół niej obszerna dyskusja na łamach czasopism specjalistycznych³. Z tematyką wyżej wymienionej monografii korespondują dwa dalsze tomy H. Dubowika: "Literatura - muzyka - plastyka" i "Analogie i kontrasty oraz wspólne elementy w kierunkach literackich XX stulecia", z których pierwszy omawia problemy pokrewieństwa genealogicznego, strukturalnego i tematycznego

trzech sztuk: literatury, muzyki i plastyki.

Uwaga, jaką skierowano na plon twórczy pisarzy minorum gentium bądź pisarzy zapomnianych, dała początek studiom nad prozą narracyjną Ludwika Szyrmera (Z. Mrozek), nad tematyką, stylem i kompozycją najważniejszych utworów Sieroszewskiego (J. Panasewicz) oraz nad krytyczną działalnością A. Grzymały-Siedleckiego (J. Konieczny). Z. Mrozek dokonał analizy powieści będących znakiem swego czasu, dziś już mało czytelnych, a stanowiących w swoim czasie nowe ogniwo w rozwoju naszego piśmiennictwa. Rozprawa Panasewicza podejmuje próbę analizy środków wyrazu artystycznego egzotyki w twórczości Wacława Sieroszewskiego. Wyjaśnia ona długotrwałe nieporozumienia narosłe w polskiej krytyce literackiej wokół bardzo zróżnicowanej tematycznie i formalnie twórczości tego pisarza. W rozprawie Koniecznego znajdujemy omówienie i chronologiczne uporządkowanie działalności krytycznej Grzymały, wskazanie cech jego konstytucji ideowej oraz programu literackiego, badania nad portretem literackim wybitnych pisarzy, które zawarł w swej spuściźnie autor "Rozmów z samym sobą", oraz rozdział poświęcony dziejom recepcji twórczości krytycznoliterackiej Siedleckiego.

Życie i twórczość Grzymały-Siedleckiego to krąg pytań, na które odpowiadają co jakiś czas wszyscy poloniści bydgoscy. Charakterystykę biografii pisarza oraz próbę ujęcia działalności krytycznej Siedleckiego podczas jego pobytu w Bydgoszczy sporządził J. Malinowski w pracach: "Adam Grzymała-Siedlecki jako krytyk i recenzent beletrystyki historycznej", "Dramat w bydgoskiej krytyce literackiej Adama Grzymały-Siedleckiego 1923-1965". Szkice H. Dubowika z tego zakresu dokonują rehabilitacji utworów okrytych zapomnieniem i zarazem usuniętych w cień przez działalność krytyczną i pamiętnikarską pisarza ("Komedie i powieści Adama Grzymały-Siedleckiego", "Dwie nieznane powieści Adama Grzymały-Siedleckiego: *Pałac w Czajczycach* oraz *Pod berłem Monomacha*"). Wartości spuścizny rękopiśmiennej Grzymały ukazał też J. Konieczny ("Listy do Adama Grzymały-Siedleckiego w zbiorach Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy", "Nad rękopisem *Nie pożegnanych* Adama Grzymały-Siedleckiego"). Tematem rosyjskim w dorobku Siedle-

ckiego zajął się W. Nowacki ("Ostatni list Murawiewa" Adama Grzymały-Siedleckiego . Geneza i zarys problematyki dramatu", "Literatura rosyjska w wystąpieniach krytycznoliterackich A. Grzymały-Siedleckiego", "Przekłady A. Grzymały-Siedleckiego. Próba rekonesansu").

Za obraz przekrojowy wskazanych tu kierunków poznawczych bydgoskiej myśli polonistycznej, ogniskującej się przy Komisji Języka i Literatury BTN, można uznać dwie edycje: pierwsza z nich to "Bydgoszcz w latach 1920-1970", wydana przez BTN w serii Prace Popularno-Naukowe, druga - "Szkice z historii i teorii literatury". Obie książki prezentują tematy przynależne do regionoznawstwa i historii literatury polskiej, takie jak historia literatury i kultura literacka okresu dwudziestolecia międzywojennego i powojennego oraz badania historycznoliterackie nad regionem bydgoskim i życiem literackim Bydgoszczy w XX wieku, a obecnie także nad "Słownikiem biograficznym Bydgoszczy i najbliższego regionu", a więc zagadnieniami dotąd omijanymi w dociekaniach uczonych⁴.

¹ Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. Sprawozdanie z działalności w 1978 roku, Bydgoszcz 1978, s. 6-7.

² Bydgoskie Towarzystwo Naukowe: Katalog wydawnictw 1960-1973, Bydgoszcz 1974, s. 10-13.

³ Patrz: "Kultura", "Miesięcznik Literacki", "Twórczość", "Ruch Literacki" 1971.

⁴ Informator Nauki Polskiej 1976/1977, t. 1, s. 263, Warszawa 1977; patrz też: Katalog wydawnictw Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. W przygotowaniu do druku.